

Рута Яна,

Національний університет “Острозька академія”.

Науковий керівник – кандидат історичних наук Л. В. Корнійчук,

Національний університет “Острозька академія”.

НАПРЯМКИ ТА ПРІОРИТЕТИ ПОЛІТИКИ ПОЛЬЩІ В ЄС НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті розглядається еволюція зовнішньої політики Польщі в рамках ЄС, її основні напрямки та пріоритети. Аналізується Угода про вступ, що стала базисом відносин Польща – ЄС. Особлива увага акцентується на Східному векторі політики ЄС та участі Польщі у його формуванні, зокрема через інструмент ЄПС та ініціативу “Східне партнерство”.

Ключові слова: Польща, Україна, “Східне партнерство”, ЄС, вїзова політика, митний союз.

В статье рассматривается эволюция внешней политики Польши в рамках ЕС, её основные направления и приоритеты. Анализируется Договор о вступлении, который стал базисом отношений Польша – ЕС. Особое внимание уделяется Восточному вектору политики ЕС и участию Польши в его формировании, главным образом через инструмент ЕПС и инициативу “Восточное партнёрство”.

Ключевые слова: Польша, Украина, “Восточное партнёрство”, ЕС, вїзовая политика, таможенный союз.

The article deals with the evolution of Poland’s foreign policy within the context of EU, its main directions and priorities. The Treaty of Accession, upon which the relations between Poland and EU are based, is analyzed. Special attention is given to the eastern vector of EU’s policy and Poland’s role in its realization, particularly through European Neighborhood Policy Instrument and “Eastern Partnership” Initiative.

Keywords: Poland, Ukraine, “Eastern Partnership”, EU, visa policy, customs union.

Польща – одна з небагатьох країн Центрально-Східної Європи, якій вдалося за відносно короткий проміжок часу стати на демократичний шлях розвитку і досягти значних успіхів в економіці, застосувавши “шокову терапію”. Різні аспекти політики Польщі після її вступу до Європейського Союзу (далі – ЄС) у 2004 р. стали об’єктом наукового дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед робіт, присвячених цій тематиці, варто виокремити дисертацію Н. М. Чорної “Інте-

грація Польщі до НАТО та ЄС: особливості, основні етапи і наслідки (кін. 80-х рр. ХХ ст. – 2005 р.)” [11] (дослідження історіографії та етапів входження Польщі до ЄС), монографію Т. В. Сидорук “Політика Сусідства Європейського Союзу у Східній Європі: модель інтеграції без членства” [9] (аналіз впливу Польщі на формування східного напрямку європейської політики), статті В. С. Ложечкіна [4] (розгляд основних складових політики Польщі в ЄС після її вступу). Польські науковці детально аналізують процес входження своєї країни в ЄС. Це, насамперед, Я. Пйетрас, Е. Сіновйець, М. Гартецкі, М. Вереса. Однак вплив Польщі на формування політики ЄС у східному напрямку і, зокрема, в контексті Європейської Політики Сусідства (далі – ЄПС), досі ґрунтовно не проаналізовано дослідниками. Проаналізувавши вищезгадані праці та іншу наявну літературу зі схожою тематикою, ми спробували виділити сучасні головні риси польської політики у європейському напрямі та окреслити подальші перспективи її розвитку в рамках ЄПС та “Східного партнерства”. Варто врахувати той факт, що Україна – одна з ключових країн-учасниць вищезгаданої ініціативи, тому для написання статті були використані виступи та промови осіб вищих державних органів влади Республіки Польщі та України [1; 3; 7; 8]. Особливим чинником тут послугували останні політичні події в Україні – парламентські вибори 2012 р.

Найінтенсивніший процес формування польської політики простежується з початку 2000-х років. Підписавши Угоду про вступ до Європейського Союзу 1 травня 2004 р., Польща починає формувати власну комплексну та узгоджену з ЄС зовнішню політику. Цей крок був викликаний намаганнями польської влади використати усі можливі засоби для виходу держави з політичної кризи, подолання відсталості у соціально-економічній сфері та дистанціювання від країн пострадянського простору.

Аналізуючи текст Угоди про вступ, стає зрозуміло, що одними з ключових для Польщі були домовленості, досягнуті за розділом “Сільське господарство” та “Митний союз”. Так, важливою метою польських дипломатів було забезпечення селянам рівних умов конкуренції на єдиному ринку ЄС. Крім того, в цій сфері працює близько 12,5% працевлаштованого населення країни [6]. За кілька місяців Польща отримала значні грошові надходження у вигляді дотацій з бюджету ЄС; до того ж, загальна їх сума поступово збільшувалась: у 2004 році вона становила 3 млрд злотих, у 2005 – 6,8 млрд, у 2006 – 7,8 млрд, у 2007 – 8,7 млрд злотих [6]. Потрібно додати, що ЄС виділив значні кошти на модернізацію аграрного господарства Польщі (близько 4

млрд євро у 2004-2006 рр.) Ще одним позитивним здобутком для сільськогосподарства стали європейські ринки, що відкрились для збуту вітчизняної продукції. Проте варто зазначити, що головним чином вигоду від вищезгаданих результатів отримали середні й великі господарства, натомість стан дрібних відчутно погіршився через обмеження квотами ЄС виробництва певних товарів (зокрема, м'ясо-молочної продукції та цукрових буряків). У цілому польське господарство завдяки вступу країни до ЄС отримало потужний імпульс до подальшого розвитку. Хоча, не можна зауважити, що процес євроінтеграції для цього сектора економіки пройшов абсолютно безперешкодно.

Аналізуючи домовленості у розділі “Митний союз”, зазначимо, що саме цей “стовп євроінтеграції” є основою вільного товарообігу в межах внутрішнього ринку ЄС, він встановлює єдині митні тарифи і суть торгівлі з третіми країнами. З моменту вступу до ЄС митне законодавство країни узгоджувалося з правом ЄС [14]. Значну роль в адаптації польської митної політики відіграла підтримка державою експортної продукції, що включає в себе так звані “солідні” спрощені митні процедури для експортерів, часткову компенсацію витрат, пов'язаних з участю у виставках та ярмарках за кордоном, середніх і малих підприємств, кредити, банківські гарантії за експортними кредитами, страхування кредитів і експортного ризику, урядові гарантії на розвиток експортного виробництва, субсидії експортерам сільськогосподарської продукції та інше [14].

Аналізуючи візову політику Польщі, необхідно зазначити, що у цій сфері уряду наразі необхідно подбати про активне врегулювання механізмів, які надає приналежність до Шенгенської зони. Суть полягає в тому, щоб зробити можливою видачу багаторазових та довготермінових віз. Такі візи на сьогодні видаються досить рідко. За застосування такої практики виступає навіть Європейська Комісія, яка в грудні 2007 р. заявила, що “для спрощення процедури видачі віз країни-члени ЄС використовують не всі можливості, що існують у рамках юридичної системи” [2, с. 6]. Комісія закликає до більш ефективної організації праці консульських установ. Вона стверджує, що раціональне використання усіх можливостей країнами-членами Шенгенської угоди призвело б до усунення багатьох наявних тепер міграційних бар'єрів та незручностей.

Питання вільного переміщення громадян, з яким пов'язане і питання переміщення робітників, право засновувати підприємства, а також право перебування в межах держави – саме ті риси євроінтеграції, які мають найбільший вплив на населення. Відповідно до положень

Договору про утворення Європейського Союзу, працююче населення країн-членів ЄС має право на перебування і переміщення по території ЄС навіть у тому випадку, коли воно не проявляє економічної активності. Крім того, воно не може піддаватися будь-якій дискримінації поряд з місцевими працівниками [2, с. 6]. Можливість повного використання прав людини (в тому числі, й виборчого права) є однією з головних цінностей в європейській спільноті і займає чітку та пріоритетну позицію у рамках європейської політики Польщі.

Виходячи з політичних та економічних інтересів держави Польщі, головне значення серед завдань зовнішньої політики посідає розвиток тісних взаємин зі східними сусідами у рамках ЄПС. Польща планує, що ЄПС буде чітко розмежована стосовно окремих країн та регіонів, і підтримує вдосконалення ефективності Східного виміру зовнішньої політики ЄС як механізму, що дозволяє координувати та всебічно реалізовувати ефективне регіональне співробітництво [12]. Не варто забувати, що Польща досить активно лобіює інтеграцію нових членів до ЄС – насамперед, йдеться про Україну й Молдову.

Таким чином, на сучасному етапі найголовнішим напрямом зовнішньої політики Польщі в межах ЄС залишається східний. Такий вибір курсу держави спричинений кількома чинниками:

- історичний (обізнаність щодо питань східної політики, розуміння культурних аспектів, спільне історичне минуле та цінності);
- економічний (інтереси в галузі двосторонньої торгівлі, енергетики, сфері конкуренції тощо);
- статусний або авторитетний (місце, роль і вплив Польщі в ЄС та Європі в цілому, здатність Польщі взяти на себе роль лідера у східному напрямку) [10, с. 2].

Польща підтримує європейську політику “відкритих дверей” стосовно країн ЦСЄ і від початку свого членства претендує на роль їх головного “провідника на вступ” та “наставника у здійсненні демократичних перетворень” [10, с. 2]. Водночас, керівництво Польщі вважає, що діалог і співпраця ЄС із Росією є необхідними, але це не повинно вести до сприйняття й оцінки ініціатив ЄС у східному сусідстві з погляду інтересів Росії. На думку ж Зб. Бжезінського, Польща як країна-лідер ЦСЄ повинна виконувати роль щита, який би відмежовував країни Західної Європи від Росії [13, с. 2]. Проте, на нашу думку, цей щит не повинен нести дефініцію “непроникної стіни”, а бути лише “корисним бар’єром”, який сприяв би втіленню в життя незалежних зовнішньополітичних концепцій та нівелювати потенційні можливості виникнення конфліктів між цими регіонами.

Польща бере участь у програмі ЄПС з початку її створення, але ще у 2002 р. встигла деталізувати свій підхід до цього виміру політики та визначити головні пріоритети в ньому. Вона тісно співпрацює з країнами Вишеградської четвірки задля зміцнення ЄПС. Мета Польщі – переглянути та вдосконалити концепцію програми таким чином, щоб вона більшою мірою враховувала очікування східноєвропейських країн, а також переконати “старих” членів ЄС розвивати тісніші та більш конструктивні відносини з ними.

У 2006-2007 рр. уряд Польщі підготував для ЄС такі документи: “Європейська політика сусідства – Східний вимір” та “Відносини ЄС – Україна: польські пропозиції”, в яких наголошувалось, що формат ЄПС є незадовільним, оскільки вона об’єднує держави різних в історичному, географічному і цивілізаційному відношеннях регіонів (Східна Європа та Північна Африка) [12]. Крім того, Польща вимагала рівноваги у фінансуванні східного і південного напрямів ЄПС, вважаючи несправедливим збільшення фінансових потоків, спрямованих у південний регіон [12].

У сучасній дискусії про формат східної політики Польщі виокремились “традиціоналісти” (ті, хто відстоює роль національного суверенітету та самобутності у формуванні зовнішньої політики) та “європеїсти” (прихильники більшої орієнтації на Брюссель у питаннях східної політики) [5, с. 2]. Основні тези “традиціоналістів” зводяться до того, що неналежна увага до східної політики Польщі призведе до втрати її статусних позицій на міжнародній арені.

Варто окремо проаналізувати період головування Польщі у ЄС, що тривав півроку: з 1 липня 2011 р. до січня 2012 р. Керівництво держави сконцентрувало свою роботу на таких основних напрямках, як поглиблення інтеграції між старими членами ЄС та скорочення розбіжностей у розвитку економіки різних членів ЄС, виділивши на це більшу суму коштів, всупереч позиціям Франції та Німеччини, які навпаки прагнуть скоротити діючі програми фінансування. Ще одним із пріоритетів польського головування стало питання європейської політики безпеки. Прем’єр-міністр Польщі Д. Туск заявив, що перебіг кризи у Лівії – це доказ того, що Європа не надто добре координує свої зусилля у сфері обороноздатності [8]. Варшава дотримується думки, що європейська безпека та оборона – не лише армія, а й аспекти енергетичного, фінансового та економічного плану. Результати польського головування в ЄС можна оцінювати по-різному. Для прикладу, політик опозиційної партії “Право і справедливість” К. Щерський висловив думку про те, що східний напрямок польського головування в

ЄС був важливим, але виявився великою політичною поразкою. Він зауважив, що у справі Угоди про асоціацію між Україною та ЄС мав наступити прогрес, а на практиці ж був зроблений крок назад [3]. Інший польський політик, Я. Палікот, підкреслив, що за період європейського головування Польщі так і не було вирішено питання політичних в'язнів України [3] (йдеться про справу Ю. Тимошенко).

Серед елементів стратегії Польщі у реалізації політики в рамках “Східного партнерства” – так зване “адвокатство України” в очах європейської спільноти. 20 вересня 2012 р. чинний президент Польщі, Бр. Комаровський, перебував з офіційним візитом у Києві. На зустрічі з В. Януковичем він назвав три головні передумови подальшої інтеграції України до ЄС: насамперед, вирішення справи Ю. Тимошенко, по-друге, чесні та демократичні вибори, по-третє, неучасть України у проєкті створення Митного союзу за ініціативи РФ [7]. Президент Польщі запевнив, що й далі намагатиметься відстоювати українську кандидатуру на вступ до ЄС, але, на нашу думку, лише сам Київ здатен реально оцінити ситуацію та визначити для себе шлях розвитку: членство у ЄС, або ж приєднання до російської ініціативи. Бр. Комаровський зазначив: “Неможливим є те, щоб ці два сценарії реалізувати одночасно, паралельно” [7].

Участь Польщі у формуванні Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС не обмежується лише рамками східного вектора. Польща уважно стежить за процесом стабілізації ситуації на Балканах і підтримує європейський шлях розвитку, обраний державами цього регіону.

Аналізуючи формування нової політики Польщі як члена ЄС і її особливості на сучасному етапі, потрібно зазначити, що пройшовши період змін та утвердження, вона залишалася доволі активною та ініціативною протягом усього часу членства. Серед головних характерних рис варто виокремити такі: розвиток співробітництва з державами ЦСЄ в контексті ЄПС та “Східного партнерства”; офіційна підтримка політики розширення ЄС на Схід (Україна, Молдова) – ініціатива “Відкрита Європа”; просування ідей створення зони вільної торгівлі та безвізового режиму; гармонізація митного законодавства країн-потенційних членів відповідно до стандартів ЄС. Не варто забувати, що польська політика у європейському напрямі динамічно розвивається, надаючи країні більше прав, повноважень та нових перспектив (вигідні умови торгівлі з учасниками ЄПС; інтенсифікація контактів з США та НАТО через посередництво ЄС; посилення позицій в СОТ; реформування східного вектора політики ЄС та його структурна реорганізація).

Виходячи з вищесказаного, можна виокремити і низку проблем, які постають при реалізації польської політики в європейському напрямку. Серед них, наприклад, той факт, що при всій своїй активній та динамічній діяльності. Польща вже не зможе влитись у німецько-французький тандем лідерів ЄС. Ця планка для неї є й досі зависокою, як в економічному, так і в політичному аспектах. Наступною проблемою є суперечності у зовнішній політиці з Росією, яка абсолютно не погоджується з розширенням ЄС на Схід, вважаючи це споконвічною “зоною власних інтересів”, та паралельно просуваючи ініціативу утворення “Митного Союзу”. Щодо місця України в рамках “Східного партнерства” та ролі Польщі в його реалізації, можна помітити тенденцію “втоми” і “розчарування” Польщі в дуже уповільненому просуванні Україною як демократичних, так і економічних реформ. Вибори до парламенту України 2012 р. ще раз засвідчили, те, що їй потрібно зробити у найближчий час досить багато, щоб “виправдати надії” польського керівництва щодо своєї цілеспрямованості у напрямку проєвропейського курсу, і, врешті, визначити новий формат відносин “Україна-Польща”, який повинен у майбутньому охопити не лише ініціативу “Східне партнерство”.

Перспективами розвитку польської політики в ЄС є підвищення конкурентоздатності на внутрішньому ринку; подальша перевага експорту над імпортом; тісні контакти з країнами, що обрали проєвропейський курс і хочуть в майбутньому стати членами ЄС. Зауважимо, що в майбутньому, найвірогідніше, головним вектором політики Польщі в ЄС залишиться східний. Проте лише від країн-претендентів на вступ залежатиме ефективність такого вибору Польської держави та результати, що з цього випливають. На нашу думку, однією з ключових фігур тут буде Україна; чи виправдає наше керівництво “адвокатські” старання Польщі сповна, можна буде судити через декілька років. Наразі ж головним напрямом та метою польських політиків є позиціонування їх країни повноправним членом західної сім’ї демократичних країн задля здобуття належного місця на міжнародній арені шляхом прогресивного розвитку та поступової трансформації економіки.

Список використаних джерел та літератури:

1. BBC Україна. Президент Польщі назвав перешкоди на шляху України до ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2012/09/120920_komorovsky_yanukovych_meeting_sd.shtml

2. Громадзкі З. Візова політика після входження Польщі до Шенгену [текст] / 36. Громадзкі, О. Васілевська. – Незалежний культурологічний часопис “Г”. – 2010. – № 64.

3. Європейський простір. Портал проєвропейського громадянського суспільства України. Що принесло для України головування Польщі в ЄС? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/view/251402.html>.
4. Ложечкін В. С. До питання восьмої річницї перебування Польщі в ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Grani/2012_7/4.pdf.
5. Петрович І. Політичні дискусії в Польщі стосовно членства держави в структурах Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/slv/2011_12/st52.pdf.
6. Польща в Європейському Союзі: баланс п'яти років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vgolos.com.ua/politic/6231.html>.
7. Президент Польщі: Україна має обрати – Митний союз чи ЄС. Радіо “Свобода” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.radiosvoboda.org/archive/politics_news/20120920/630/2730.html?id=24714569.
8. Савицький Ю. Головування Польщі в ЄС мало б пришвидшити євроінтеграцію України. Радіо “Свобода” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24213762.html>.
9. Сидорук Т. В. Політика сусідства Європейського Союзу у Східній Європі : модель інтеграції без членства : монографія / Т. В. Сидорук. – НаУОА–Львів : ПАІС, 2012. – 441 с.
10. Сидорук Т. В. Польське бачення східної політики Європейського Союзу / Тетяна Віталіївна Сидорук. – Наукові записки. Серія “Політичні науки”. – Острого, 2010. – С. 11.
11. Соціально-економічні наслідки вступу Польщі до ЄС (2004-2007 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=30345.
12. Східна політика Європейського Союзу у перспективі його розширення за рахунок країн ЦЄС. Польська точка зору [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.soskin.info/ea/2001/11-12/20011189.html>.
13. Чорна Н. М. Інтеграція Польщі до НАТО та ЄС: особливості, основні етапи і наслідки (кін. 80-х рр. ХХ ст. – 2005 р.); автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / Чорна Наталія Миколаївна ; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2008. – 20 с.
14. Шляхи економічного розвитку Республіки Польща. Митна політика Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukraine-poland.com/u/dosvid/ekonom.php?id=myto.txt>.